

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՆԵՐ»։ Պատկերագիրք հրատարակուած հրամանաւ Վեհափառ Վազգէն Առաջին Էջմիածնայ Կարողիկոսին եւ հրատարակութիւն Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան։ Լաւ տպագրւած, քառածալ 262 էջ, նկարազարդ։ Տպագրութիւն Պոլսկարիւն, ըստ Երեւոյքի, 1970։

Գեղեցիկ այս հրատարակութեան լուսանկարիչները կը յիշուին Մովսէս Շլուկեան (Բուքարէստ), Վաչէ Խաչատրեան (Երեւան), Թորոս Խորիսեան (Սֆիւր), որոնց մասամբ դործակցած են Յակոբ Հէքէքեան եւ Անդրանիկ Քոչար (Երեւան)։ Հատորին սկիզբը կայ կարճ ներածութիւն մը հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն, պատրաստուած ճարտարապետ Բաղդասար Արղումանեանէ։

Ընտիր նկարներով, մաքուր տպագրութեամբ, լաւ պատկերազօրութիւն է առիկա, որ պէտք է առ հասարակ հայ տուններէ ներս մուտք դործէ։ Նաեւ ընտիր կադանդի նուէր մը օտար բարեկամներու։

Նախադրութեան մէջ արագ տկարկով մը կ'անցնի «Նախաբրիտոնէական շրջան»ի վրայէն։ Պեղումները ցարդ չեն յայտնարեալ տպացոյց որ ստիպէր Բաղդասար Արղումանեան յախուռն եւ անհիմն կերպով ըսելու թէ Նախաբրիտոնէական շրջանին «Հայաստան» հին արեւելքի հելլենիստական մշակոյթի զարգացնող օջախներէց մէկն էր, ճարտարապետական արուեստի տեսակէտից (էջ 11)։ Հայաստան եթէ այդպիսի «օջախ» մըն էր, զարմանալի է որ «բուխերիկ» չունէր։ Հայաստանի մէջ Գառնիէն զատ իրապէս ընդունելի ուրիշ նմոյշ չենք գտներ։ Արմատիւր եւ Արտաշատ նման բան մը չեն տպացուցաներ, եւ մէկ Գառնիով մը «զարուն չի դար»։ Հայաստան կարիք չունէր օտար մշակոյթներու «օջախ» ըլլալու, երբ ուրարտական իր հայրենի հնադարեան եւ ճոխ ժառանգութիւնը ունէր, աւելի հին քան օտարներունը։

Արղումանեան Նախադրութեան մնացեալ մասը սեղմ եւ ամփոփ կը ներկայացնէ, ոչ մասնադէտին ալ մատչելի կերպով։ Կը բաժնենք իր գնահատանքը։

Էջ 41ով կը սկսի մեծադիր, գեղեցկատիպ, յաջող նկարներու շարքը։ Հաւանաբար գեղարուեստական ըլլալու ճիգէն կան նկարներ որոնք ոչինչ կ'աւելցեն աշխատութեան, ինչպէս օրինակ «Գառնի. խոյակ», որ լոյսի եւ ըստուերի անպէտ դանդուած մը կը ներկայացնէ։ Նոյնը նաեւ «Անան. Խաչարի մանրամասն»։

Վերջացնելէ առաջ առարկելի կը գտնեմ Իրանի Ս. Թադէի եւ Գարաշամբի Ս. Ստեփաննոս Նախավկայի վանքերուն տրուած կառուցման փեղարկութեանները։

Հատորը կը փակեմ ընտիր դործ մը վայելած ըլլալու դոհունակութեամբ եւ կը մաղթեմ որ գեղեցիկը սիրող Հայեր ինքզինքնուն չի զլանան այս հատորին պատճառելիք վայելքը։

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐԸ։ Գրեց Լ. Գ. Միմասեան։ Ուրածալ, քղրակազմ,

նկարազարդ, 152 էջ։ Թեհրան, 1972։

Մեղուաջան Լ. Մինասեան ամփոփ եւ տեղեկութիւններով բաւարարուող հատոր մըն է որ մեզի կու տայ։

Արդարեւ այն մեծ հետաքրքրութիւնը որ վերջին տասնամեակ մը տարիներու ընթացքին դարգացաւ Հայութեան եւ ի մասնաւորի Պարսկահայութեան Ատրպատականի նշանաւոր եւ տեւեկու արժանի այս մանրերուն մասին, հրամայական կ'ընէր որ դո՛ւն նախնական ծանօթութիւններ ունենայինք անոնց մասին: Լ. Մինասեան այս կարեւոր պահանջն է որ լաւ կերպով կը դռնակէ:

Նախ կը խօսի Ս. Թադէի մանքին մասին, որ ինքնաշարժի ճանապարհով 250 քիլոմէթր հեռու է Թաւրիզէն: Ս. Թադէի մանքին ճանապարհը լաւ կամ անցանելի ըլլալով, ամէն տարի Պարսկահայերը ուխտի կ'երթան հոն, առաջնորդութեամբ Արտակ Արքեպս. Մանուկեանի եւ այսպէսով մանքը լրքուած է եւ հարկ եղած ուշադրութիւնը կը ստանայ հոգատար ձեռքերէ: Մինասեան ակնատեսի աչքով կը նկարագրէ մանքին վիճակը, ինչպէս նաեւ շրջակայքը, կու տայ արձանագրութիւններ, յատակադիւն, նկարներ:

Յետոյ մեղի կու տայ Մադարթայ Ս. Ստեփաննոս Նախավկայի նրկարագրութիւնը: Այս հնադարեան մանքը ներկայիս աւելի դժուարամատչելի է Ս. Թադէի մանքէն, սակայն ճանապարհ քաջուելու վրայ է, որով կանքի պիտի ըլլայ ինքնաշարժով հասնիլ հոն: Այս առթիւ յիշեմ որ Մադարթայ Ս. Ստեփաննոս մանքին մասին աւարտած եմ քննական ուսումնասիրութիւն մը որ տրամադրուած է «Հուր» պարբերականի խմբագրութեան: Պիտի հրատարակուի Ժորէս Ոսկանեանի անդուգական լուսանկարներով, ի նպաստ մանքին:

Վերջապէս այս գործին երրորդ մասը նուիրուած է Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկչի մանքին: Աշխատանքը խնամով կատարուած է, նշելով ինչ ինչ հին սխալներ: Հակառակ «նկատուած» վրիպակներու ցանկին, որ զրքին վերջը կը տրուի, դարձեալ պատահեր են վրիպակներ (էջ 52. «Կակուղիկէ» սրբադրէ՝ «Կաթուղիկէ»):

Հատորը կը պարունակէ բազմաթիւ նկարներ, որոնց տպագրութիւնը լաւ կատարուած է եւ ազօտ են: Ասիկա անշուշտ բան մը չի նուազեցնէր գործին արժէքէն:

Մեծապէս գնահատելի կը դո՛ւնենք Լ. Մինասեանի այս օգտակար հրատարակութիւնը, որ ինչպէս բոլոր սնահրամէշտ եւ ընտիր ծանօթութեանց հատոր մըն է Պարսկահայ երեք մանրերուն մասին:

ՄԱՅՐ ՅՈՒՅՈՒ ԶԵՆՈՎԻՐԱՅ ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈԲԵԱՆՅ (Երուսաղէմ): Հատոր Ե.: Կազմեց Նորայր

Եղս. Պողոսեան: Թղթակազմ, Բաղադալ, էջ 604: Երուսաղէմ, 1971:

Շնորհիւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան մեկենասութեան, Երուսաղէմի ձեռագրաց ճոխ հաւաքածոյին ասիկա հինգերորդն է որ կ'ունենանք:

Յուցակագրուած 335 ձեռագիրները այս հատորին կը պարունակեն 80ի մօտ Շարականներ, 81 Ժողովածուներ (կը պարունակէ միայն երեք Աւետարան): Կը պարունակէ նաեւ 85 մանրանկարներու արտահանութիւնները, որոնց մէջ սակայն մեր մանրանկարչութեան պատմութեան համար իրը կարեւոր նիւթ չառ քիչ բան կայ: Դարձեալ խոշոր թիւ մը կը կազմեն ԺԸ զարէն սկսեալ եւ վերջէն ձեռագիրները:

Շահեկան է թիւ 1533ը, որ գրուած է Նոր Զուղա 1717ին: Ունի էջ 6, Ս. Պատարագի մանրանկարը՝ Յիսուս սկիհի մը մէջ կանգնած, որուն նման է որմանկար մը Նոր Զուղայի Ս. Բեթղէսէմի խորանին աջ կողմի պահարար-

նին վրայ դժուածը: Գրիչ եւ ծագկող անձանօթ, սակայն որոշ է որ ծագկողը օգտուած է եւրոպական արուեստով պատկերներէ:

Թիւ 1620ը Շարական մըն է Սարգիս Պիծակէ ծագկեալ եւ ոսկեալ եւ կ'երեւի իր մանրանկարներէն կողոպտուած: Այս հատորին մէջ չորս Պիծակեան ձեռագիրներ ցուցակադրուած են: Այսպէսով Սարգիս Պիծակի վրձինէն ձեռագիրներու համրանքը կ'աճի, կը շատնայ:

Ինչպէս նախորդ հատորները, այս ալ խնամով տպագրուած է: Պողարեան Սրբազան խնամով կը պատրաստէ իր ցուցակը, որ այս հատորով կը հասնի մինչեւ Սողէմի ձեռագրաց թիւ 1700: Շուտով հրատարակ կ'ելլէ նաեւ վեցերորդ հատորը, որուն տպագրութիւնը աւարտած էր արդէն իմ Երուսաղէմ եղած ատենս 1972 Նոյեմբերի սկիզբը: Վեցերորդ հատորով երուսաղէմի ձեռագրաց ճոխ հաւաքածոյին կէսը ցուցակադրուած կ'ըլլայ:

Կորով եւ յաջորդութիւն ցուցակադրին եւ տարագրելին: Ծնոթհանարութիւն իրենց, ինչպէս նաեւ մեկեկնաս Հաստատութեան:

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ